

Zeventig jaar zusters in Dreumel: een impressie

*Groeten uit Dreumel,
1921*

Dreumel gegroet, 1991

Voorwoord

In 1921 werd het klooster H. Barbara in Dreumel gesticht. Dit kon dankzij weduwe Hendrika van Deursen - Megens, die na het overlijden van haar man Petrus (op 16 november 1919) haar woonhuis 'Nieuw Pollesteijn' met de er omheen liggende landerijen voor dit doel beschikbaar stelde. In dat zelfde jaar kwamen de 'Barmhartige Zusters van St. Franciscus uit Valkenburg' op hun bedeltocht in Dreumel en logeerden op de pastorie. Het verzoek van pastoor Wevers om een filiaal in Dreumel te openen, met het doel de verzorging en de verpleging van de hulpbehoevende en ouden van dagen op zich te nemen, namen ze aan. Toen er ook groen licht kwam van Mgr. Diepen (bisschop van Den Bosch), werd onmiddellijk met de bouw van het gasthuis begonnen.

De zusters legden, vanaf de dag dat ze in Dreumel hun intrek namen tot de begin jaren vijftig, de voor hen belangrijke belevenissen vast in de 'Kroniek der Barmhartige zusters van St. Franciscus uit Valkenburg'. Dit verslag geeft een beeld van het kloosterleven in de twintigste eeuw. Met de uitgebreide beschrijving van hun aankomst, de watersnoodramp in 1926 en de Tweede Wereldoorlog hebben ze ook bijgedragen aan het vastleggen van de geschiedenis van Dreumel. Hun verslag geeft ook een sfeertekening van het leven en werken van de kloostergemeenschap in de eerste helft van de 19de eeuw.

Dit documenten geeft de fragmenten uit die kroniek, die een beeld geven van de geschiedenis van Dreumel. Verbindende teksten en aanvullingen van mijn hand zijn in cursief. Foto's zijn afkomstig uit het archief van de zusters, historische vereniging Tremele en mijn familiearchief.

1. Hoe de zusters in Dreumel verschenen

Zuster Casimir
(1872-1927)

Op de het feest van Onnozele kinderen op 28 december 1921 zijn we met zes zusters in Dreumel gearriveerd. Onder de hoede van onze waarde moeder Casimir, die ons de verre reis niet alleen wilde laten maken, en dat was maar goed ook, want die dag heeft ons heel wat opwinding gebracht. Vanuit Valkenburg zijn we met de trein naar Tiel gereisd. Daar aangekomen hoorden we, dat het veer wegens het slechte weer uit de vaart was; het regende dat het goot. Dus wij weer per trein terug naar Nijmegen en vandaar met de stoomtram naar Wamel.

Zuster Stanislaus
(1871-1956)

Toon Boumans
(1858-1951)

1934. Stoomtram Nijmegen-Wamel (1902-1934), rijdt onder de Hezelpoort door.

Jan van Oss
(1902-1980)

Van hieruit had waarde moeder Casimir rijtuigen voor ons besteld, omdat we met onze bagage onmogelijk te voet de weg naar Dreumel konden afleggen. In Wamel hadden we nieuwe tegenspoed. Volgens koetsier Toon Boumans konden we onmogelijk met zijn allen en de bagage in het rijtuig. Er werd besloten dat de koetsier terug zou rijden om nog een koets te halen. Gediensig werd ons een dienstvertrek, waar klaarlijklijk de goederen verpakt werden, aangeboden. Een gezellig vertrek was het niet, maar het was er droog en het was heel wat beter dan in de kletterende regen buiten te moeten staan. In deze schuilplaats vertelde ons een man, dat er in Dreumel vandaag groot feest was, hetgeen moeder Stanislaus enkel met een verwonderd "Zòòò..." beantwoorde.

Eindelijk kwamen, de met bloemen versierde rijtuigen aan, de paarden droegen grote papieren strikken, wat we op rekening schreven van het grote feest in Dreumel. *De tweede koetsier was Jan van Oss, de neef van Toon van Boumans.* Aan de grens tussen Wamel en Dreumel hoorden we klokkengelui, de kerkklokken van Dreumel, volgens de koetsier.

In Dreumel zagen we van alle huizen de vlag wapperen en spoedig vergezelde ons een hele stoet mensen, allemaal op klompen. Toen we de kerk passeerden zei moeder Stanislaus: die nog steeds niet wist, wie het feest gold: "Och daar gaat juist het Lof uit." Waarde moeder Casimir had al vaker een opening van een filiaal meegemaakt en lachte vergenoegd over onze argeloosheid.

Opeens werd er gezegd: "Hier zijn we bij het klooster." De harmonie, die daar opgesteld stond, begon te spelen toen wij onder de prachtige kastanjabomen doorreden tot aan de wijd gezopende deur.

Hier werden we opgewacht door de zeereerwaarde heer pastoor *Wevers (1857-1924)*, mijnheer kapelaan *van der Hagen (1847-1945)*, het kerkbestuur, burgemeester *Hamers (1892-1960)*, secretaris *van Erp (1895-1991)* en het gemeentebestuur.

Eveneens behoorde tot het feest comité de grote weldoenster mevrouw van Deursen-Megens, die ons het klooster (*haar Villa 'Pollesteijn'*) met de omliggende landerijen had geschonken.

1921. Het klooster, voormalig Villa 'Pollesteijn', gebouwd tussen 1875-1900.

Henrica Megens
(1864-1946)

Verder waren er de drie priesterzonen van Welie.

*Vnr. Frans (1886-1968), Jan (1892-1948)
en Bernard (1895-1977).*

Er stonden bruidjes, waarvan de twee eerste ons in een mooi gedicht hartelijk welkom heetten en ons een beeld van de H. Familie aanboden. Daarna werden we in een feestelijk versierde zaal geleid, natuurlijk weer onder vrolijke klanken van de harmonie.

Daar aangekomen viel onze eerste blik op een rijk versierde tafel, naar we hoorden, het werk van de dames van Welie.

*Vnr. Riek (1889-1978), Koosje (1891-1983),
Fie (1896-1982) en Jo (1901-1987).*

De parochieherder verwelkomde ons met een passende toespraak. Ook de burgemeester begroette ons met hartelijke woorden. Voor de tweede keer verschenen toen de bruidjes en boden een kruisbeeld, een mooi beeld van het H. Hart en een van Moeder Maria aan. Wij wisten niet wat ons overkwam. Moeder Casimir bedankte eenieder uit ons aller naam voor de hartelijke ontvangst en stelde ons voor. Zuster Stanislaus als onze overste en verder:

*Vnr. zuster Medarda (1884-1965) voor de
zieken, zuster Tharsilla (1895-1981) voor
de op te richten naaischool, zuster
Charitas (1900-1990) voor de lagere
school en zuster Chantal (1900-1972)
voor de keuken en het huiswerk.*

Daarna werden we uitgenodigd aan tafel plaats te nemen en de feestkoffie te gebruiken. Zuster Chantal en zuster Charitas, beiden pas geprofest, kropen zo nauw mogelijk bij elkaar; maar het hielp niets; ook zij kregen, net als anderen, een lid van het feest comité als tafelbuur, die de boterhammen smeerde en de tulband dik met suiker bestrooide. Het was een deftigheid van belang, maar tòch, of liever juist dààrom voelden we ons niet op ons gemak en haalden verlicht adem, toen tegen tien uur alle gasten vertrokken waren.

Het was over half twaalf toen we naar bed gingen. Er lagen matrassen op de grond, omdat men met de bij ons vereiste strozakken geen raad wisten, en hierop strekten we ons uit.

RK Kerk voor 1926.

De volgende dag gingen we om 7 uur 's ochtends naar de parochiekerk. Hier werd een H. Mis opgedragen tot dankzegging voor de komst van de zusters. We kamen net op tijd aan.

Na de H. Mis liepen we het huis door en zagen in de kelder de resten, van ons welkomsteten van de vorige dag: grote melkbroden, krentenbroden, vlees, kaas, enz.

Nu begon het uitpakken. Moeder Casimir zat te midden van de koffers en kisten. Wij waren de loopjongens, die alles weg brachten en later niet meer wisten waar we het was neergezet. Het was reeds bepaald, hoe alles zou worden ingericht, maar toch bleek, dat 't nog een hele tijd zou duren, alvorens alles op orde was. De grote zaal links, waarin de ontvangst had plaatsgehad, zou als het beste vertrek in huis natuurlijk de woning van Onze Lieve Heer worden. Verder kwam op de parterre: de spreekkamer, refter, keuken, bijkeuken, sacristie. Op de eerste verdieping waren er twee logeerkamers, de kamer van de overste en de cellen voor de zusters. Eveneens behoorden een mooie tuin, stallen, schuur, enz. er toe.

Het gasthuis, dat onze voornaamste werkplek zou worden, is nog niet klaar, pas ongeveer een meter hoog. Mijnheer pastoor heeft het huis voorlopig met een wijwatertakje gezegend, de plechtige inwijding zal pas na de voltooiing van de kapel plaats hebben.

De volgende morgen haastten we ons naar de kerk om het gisteren verzuimde goed te maken en op tijd in de kerk te zijn. Het geregelde leven was begonnen: met morgengebed, meditatie, enz.. Zo kwam het dat we het te goed bedoeld hadden en kwamen we veel te vroeg. De kerk was nog op slot. Het was bitterkoud, een gure wind woei over het kerkplein en in ons gezicht. We keken om, of er iemand was, die ons kon helpen. Gelukkig daagde mejuffrouw Wientjes op, die ons daags te voren als hoofd der meisjesschool was voorgesteld. Deze haastte zich om de koster te halen, die ons dan toegang tot de kerk verschafte.

Net thuisgekomen, werd er gebeld en een zuster naar een ziek meisje geroepen. Het huis lag een eind van het dorp, in het veld. Moeder Stanislaus vroeg aan waarde moeder om er zelf heen te mogen gaan, "Dan weet ik meteen wat het voor mensen zijn", voegde ze er aan toe. Waarde moeder vond het goed en zo ging moeder op stap. Ze moest door een dikke laag sneeuw baggeren, maar eindelijk kwam ze toch bij het eenzame huisje en het zieke meisje. Vol belangstelling en medelijden vroeg ze: "Voelt U zich erg ziek, juffrouw?" "Ik ben wel een beetje ziek", was het antwoord, "maar nog meer was ik benieuwd om ook eens een van onze zusters te zien." Daaruit blijkt maar al te duidelijk de eenvoud van deze mensen, maar ook de vreugde over de komst van de kloosterlingen. Bij moeders thuiskomst hebben we daar hartelijk om gelachen, maar toch waren we blij, dat de meeste Dreumelse mensen ons al gezien hadden, anders hadden we nog meer van zulke ziekenbezoeken kunnen verwachten.

Nog iets anders gaf ons steeds weer gelegenheid tot een vergenoegde lach. We hadden gisteren bij het uitpakken met trots en dankbaarheid vastgesteld, dat waarde moeder ons allen nieuwe was had meegegeven, een keukenuitzet! Nu we hier waren, vonden we dat best, want mensen, die zo'n deftig huis bewonen, moeten natuurlijk ook deftige spullen hebben. Toch bleek al spoedig, dat alles spiksplinternieuw was, niets was nog gewassen. Wanneer we dan ook naar de keuken gingen om te wassen, dat door het vuile werk nog al eens gebeurde, lieten de nieuwe blauwe handdoeken telkens sporen achter: waren we eerst zwart geweest, na het afdrogen waren we helemaal blauw. Iets dat telkens aanleiding gaf tot pret.

Op oudejaarsdag werden we allen door de edele geefster mevrouw van Deursen uitgenodigd, om bij haar op visite te komen. Moeder Casimir meende het verzoek niet te kunnen weigeren en zo gingen we er samen heen. Mevrouw van Deursen was zeer vereerd door ons bezoek en beloofde ook, de zusters met raad en daad bij te staan. Waarde moeder nam dit aanbod dankbaar aan, want de eerste dagen was reeds gebleken hoe hoog haar gediensigheid en hulpvaardigheid te waarderen waren.

Op nieuwjaarsdag werd er niet gewerkt. Behalve in het oude fornuis in onze keuken was er nergens vuur. We hadden het koud en kregen heimwee naar ons lief moederhuis. Waarde moeder redde de zaak. Het harmonium werd uitgepakt en we zongen kerstliedjes. Toen kwam spoedig de Franciscanessenvreugde weer op.

De opening van de RK Meisjesschool vond plaats op 7 januari 1922. Daarmee is een grote wens van de bevolking in vervulling gegaan. Hoofd van de school is mejuffrouw Wientjes en zuster Charitas, wordt de eerste religieuze leerkracht. Het eerste schoolreisjes ging naar Valkenburg.

De leiding is in handen van de juffrouwen Lagarde, Bunen en Wientjes: 1ste, 2de en 3de van links en geheel rechts juffrouw van Lubeek en zuster Charitas.

Leerlingen vlnr. zittend: ? Vink, Dora Liefkens, Rie Luijpen, ? van den Berg, Sjaan van der Kleij, Willemien van Kraaij, Klaartje van Rooij en Thera Kooijmans.

Knielend: Lies van den Boom, Ké van Kampen, Diena van Ophuizen, Dora van Koolwijk, Grada Smulders, Marie Strik, Jaantje de Kleijn, ? van Wijk, Bets Lagarde. Staand: Anneke Salet, Truida van der Kleij, Fien van Lubeek, Anna Verbruggen, Cato van Bruggen, Ké van en Berg, Truus Kooijmans, Trui Lagarde, Jana Christiaans, Anna van Oss en Annet van Lubeek.

Op 11 januari werd de naaischool officieel geopend. Het lokaal behoort aan de congregatie, die het gaarne ter beschikking stelt, tot onze nieuwbouw voltooid is. Het begin is nogal bescheiden; slechts vier leerlingen zijn komen opdagen bij de opening. Maar zuster Tharsilla heeft goede hoop op de toekomst; zij behoeft immers ook niet te vrezen, dat ze werkeloos wordt want ze heeft de handen vol aan het maken van doodskleden; zij heeft al twee keer tot laat in de nacht er aan moeten werken. Er sterven hier opvallend veel mensen. Dezer dagen vroeg moeder aan Willem van de Wert (1884-1957) - volgens haar: "Een goede man die aan het gasthuis meehelpt, en ook bij ons in huis zich gaarne voor alle diensten ter beschikking stelt." -: "Sterven hier altijd zo veel mensen?" Willem was eerst heel verbaasd, toen keek hij geruime tijd naar de hemel en zei toen plotseling: "Nee, moeder overste, er sterven hier niet altijd zoveel mensen, maar hier hebben ze mee op de zusters gewacht." Daar moet wel iets van waar zijn, want heden bevestigde mijnheer pastoor dat lachend, nadat we hem verteld hadden, dat we nu reeds voor de tweede keer vier mensen op één dag hadden afgelegd.

Op het feest van St. Jozef (19 maart), hadden we een groot geluk. Onze pas klaar gekomen kapel en aansluitend het hele huis werd plechtig ingezegend. In processie kwam Onze Lieve Heer vanuit de parochiekerk bij ons zijn intrek nemen. Mijnheer pastoor droeg voor de eerste keer hier het H. Misoffer op. Nu hebben we alles. Onze nieuw, aan St. Barbara toegewijde, klooster is nu werkelijk een huis Gods. Hij woont met ons onder één dak. God zij dank!

Mijnheer pastoor Wevers (1857-1924) heeft met ons nog de blijde dag van de inzegening gevierd.

Intussen heeft hij het aangevraagde ontslag gekregen en gaat naar zijn geboorteplaats, de welverdiende rust nemen. Zijn huishoudster, Johanna van Kessel, wil de rest van haar dagen in Dreumel blijven en heeft als eerste gast bij ons haar intrek genomen. We hebben haar hier een kamertje ingericht, totdat de bouw van het gasthuis voltooid zal zijn.

Johanna van Kessel overlijdt in 1926 schenkt o.a. 3 percelen weiland aan het klooster.

Interieur van de kapel in het klooster.

Op 17 april 1922 vindt de installatie van de nieuwe herder van de parochie, de zeer eerwaarde heer pastoor Karsmakers (1875-1945), plaats. Ons klooster was betrokken bij de voorbereidingen en een deel van de plechtigheid vond bij ons in het klooster plaats.

Eind april was het gasthuis klaar. Het is door een overdekte gang met het klooster verbonden en als dwarsvleugel aan de linkerkant aangebouwd.

Eind mei vond de plechtige inzegening plaats en al spoedig ook de verhuizing van de eerste vier verpleegden/gasten die reeds in ons klooster waren opgenomen.

Op 1 juni mocht een jonge priester bij ons aan het altaar zijn eerstelingsoffer opdragen: Bernard, de jongste van de heren van Welie die ook bij onze ontvangst aanwezig waren. Door bruidjes werd de neomist in de prachtige versierde kapel gebracht en na de, aan iedere zuster apart gegeven, eerste zegen brachten dezelfde bruidjes hem en zijn familie naar de spreekkamer, waar een ontbijt klaar stond.

1922. Uitbreiding met een verpleeg/gasthuis voor oude lieden.

Met het begin van het nieuwe schooljaar der lagere school is nu ook de kleuterschool begonnen. Een vertrek in het nieuwe gasthuis is hiervoor ingericht en het aantal leerlingen is betrekkelijk groot voor het begin.

Het feest van de H. Cecilia bracht voor ons klooster heel wat werk mee. Mijnheer pastoor vroeg ons om op deze dag het kerkelijk zangkoor in ons huis gastvrijheid te verlenen. Het koor heeft het feest van zijn grote patrones steeds gezellig gevierd; tot nu toe in een danszaal, wat mijnheer pastoor niet goed aanstond. Gaarne voldeden we aan zijn verzoek en stelden ons huis ter beschikking, zorgden voor ontbijt, middageten en koffie. 's Avonds gingen allen zeer voldaan naar huis en meldden zich reeds aan voor het volgend jaar. Mijnheer pastoor bevestigde dit en hield de 22 november voor de toekomst gereserveerd voor zijn zangers.

Op 8 juli 1924 hadden we de grote eer, zijne doorluchtige hoogwaardigheid monseigneur Diepen, bisschop van Den Bosch in ons klooster, te verwelkomen. Deze had in de parochiekerk het H. Vormsel toegediend. Alvorens bij ons in de refter te komen ging zijne excellentie eerst de zieken in het gasthuis opzoeken en bracht toen de kookzuster een onverwacht bezoek, om te zien wat zij aan het koken was. Met zijn herderlijke zegen gaf hij ons vijf vrije dagen!

2. Watersnoodramp 1926 in Dreumel: *een verslag van zuster Isidora Weidlich*

Het was december 1925, toen op een namiddag het schrikwekkende nieuws door het stille Dreumel ging, dat te Nederasselt de dijk was doorgebroken en het water in woeste vaart de dorpen overstroomde, alles met zich meesleurend. "Nog drie dagen", zo zei men, "dan kan het Dreumel bereiken, en dan zal het hier wel blijven staan, omdat Dreumel de laagst gelegen plaats is, zogenaamd de kuil van de omgeving." De mensen van angst en schrik vervuld, zochten te redden, wat er te redden viel. Alle huisraad werd naar de dijk gesleept.

Zelfs Onze Lieve Heer moest uit de kerk vertrekken. Waarheen? Wel ook naar de dijk, in het hoogst gelegen huis. Bij eenvoudige mensen mocht hij in de goede kamer op de tafel staan, met mijnheer pastoor Karsmakers als wachter erbij. Maar toen men het vee naar de dijk bracht en de kleine biggetjes niet wist te laten, bleef er niets anders over, dan deze beestjes in de kamer onder te brengen bij Onze Lieve Heer. Zodoende logeerde Onze Lieve Heer op de tafel en de kleine biggetjes er onder.

Veel journalisten bezochten Dreumel en legden de ellende vast.

"... Met groote moeilijkheden ging de redding van het vee gepaard. Het paard op de foto b.v. moest, op de hier afgebeelde wijze, een tocht van 3 à 4 kilometer afleggen (door het ijskoude water) eer het op den Waaldijk een drooge plek vond. ..."

*Stralenmonstrans;
Gemaakt door Johannes
Paymans uit Den Bosch.*

*Aloysius van Erp
(1895-1977)*

Mijnheer burgemeester van Erp, gaf bevel alle zieken en oude van dagen naar de zusters te brengen, daar ons klooster ook tamelijk hoog ligt. Net of we kwik in de benen kregen, zo vlogen wij zusters naar het gasthuis om plaats te maken voor wie men ons bracht. Op boerenkarren, met luxe- en jawel met trekkarren bracht men de oudjes.

Bij al de ellende moesten we toch lachen, toen de een na de ander met in de haast bijeen gezochte kleren, bedolven onder beddengoed, of in dekens gehuld want het was erg koud, bij ons aankwam. Sterke mannenhanden droegen ze naar de bovenverdieping van het gasthuis.

Moeder Sophia gaf opdracht alle aardappelen uit de kelder te halen en dat waren er niet weinig. Met kool en appelen en de hele wintervoorraad erbij. Waarheen?

De een dacht op zolder, de andere stelde voor op de cellen. Eindelijk kwam alles terecht op de ziekenkamer, mand aan mand onder de bedden. Zuster Theodora, de keukenbaas, moest met het hele keukengerei verhuizen boven op moeders kamer. Daar stond een klein kachelkje, daarop werd gekookt en gebraden. Waren soep en aardappels gaar dan gauw in mijn bed, dat was het dichtstbij, onder de plumeau, dat diende als hooikist. Kisten, kasten en stoelen, kortom alles wat roerbaar was, kwam zo hoog mogelijk naar boven. Moeder riep: "Het zuurkoolvat is nog in de kelder!" Met veel stoten en beuren hadden we het eindelijk de keldertrap op tot in de keuken, maar met geen macht konden we het verder brengen. Moeder commandeerde: "Dan maar voor de kelderdeur! Dan komt het water niet zo gauw in de keuken."

Zuster Raymunda had de zorg gekregen over de kokerij in het gasthuis op zolder, want van het klooster naar het gasthuis had het water de verbinding afgesloten. Doch voor zuster Raymunda was dat, door de vele mensen die er waren, te veel. Toen riep ze door het raam: "Geef ons ook zuster Theodora!" Dat was goed. Maar hoe moest dat kleine zusterke daar komen? Zuster Justiniana bedacht zich niet lang: "Wacht moeder, ik haal ze, ik ben groot." En met de schoenen en kousen uit, het habijt en de rokken tot boven de knieën, stapte ze parmantig, tot aan de knieën in het water, en droeg zuster Theodora hoog en droog als een popje naar de overkant.

Diezelfde morgen kwam mijnheer kapelaan Spolders en vertrok in een bootje met twee schippers en Onze Lieve Heer. En ook zij voeren naar de dijk; mijnheer kapelaan staande in de boot met Onze Lieve Heer in zijn handen. Alle zusters stonden boven achter de ramen en keken hem treurig na. Maar Onze Lieve Heer verlaat de zijnen niet. Daags daarna, kwam in alle vroegte mijnheer kapelaan weer terug, klom uit het bootje op het platte dak, dan op de ladder door het raam naar het gasthuis en bracht alle oudjes met hun zusters erbij de H. Communie. Daarna weer de ladder op, de ladder door het raam en de ladder af, over het platte en het schuurdak de ladder weer op om ook ons, zusters de H. Communie te geven.

*Antonius Spolders
(1883-1930)*

Maar dat ging niet zo gemakkelijk, want het cellenraam was klein en hoog, zonder ladder niet te bereiken. Wat nu?

De trapleer werd de cel in gedragen en tegen de muur gezet en zo klom Moeder als eerste plechtig de ladder op, ontving door het raam, uit handen van mijnheer kapelaan de H. Communie.

Alle zusters klommen om de beurt voor het raam en kwamen weer naar beneden. Later hebben we dikwijls over dit toneel gelachen.

Ondertussen klom het water hoger en hoger. Buiten stonden de kleine boerenhuisjes al helemaal onder water. Hier en daar keek een schoorsteen of de top van een boom er bovenuit. In het klooster stond de onderste verdieping, op één meter na, geheel onder water.

Dikke boomstammen, door het watergeweld uit de grond gerukt, dreven als stukjes papier onheilspellend door het water heen; velen kwamen op ons klooster af en Hendrik van Wijk, een van onze oude mannen en een trouwe helper, had druk werk om die reuzen van ons huis af te houden. Veel huizen zijn totaal vernield door de gaten die deze drijvende bomen met geweld in de muren sloegen.

Vis was er volop, daarvoor zorgde het jong volk, dat Dreumel niet uit mocht. Wel was er gebrek aan water. Ja echt! We zaten midden in het water, maar dat mocht niet gebruikt worden. Noch voor het koken, noch voor het wassen (verbod uit Den Haag). Mijnheer kapelaan wist raad en beloofde Moeder er voor te zorgen en na een uur of wat roeide er een boot op het klooster af met daarin mijnheer kapelaan. Hij had met twee pioniers, door Hare Majesteit uit Den Haag

gestuurd (een forse neger was erbij), ergens een grote wasketel opgeduikeld, waren daarmee vlug naar de Waaldijk geroeid en hadden die daar met drinkwater gevuld. Wij, boven aan het raam, lieten twee kannen aan touwen naar beneden en nu ging het op en neer, vergezeld van een grapje van mijnheer kapelaan, tot de ketel leeg was. In het vervolg werden we dagelijks op die manier van water voorzien.

Door Moeder Sophia werden dagelijks twee zusters aangewezen die om de beurt een uur moesten bidden voor het H. Hart in Moeders kamer. Zo gingen de dagen in onrust voorbij tot op 5 januari 1926. 's Middags hadden we het erover dat de H. Driekoningen moesten worden opgehaald, maar de volgende morgen kwam er een spoedboodschap: "Zusters, het klooster moet worden ontruimd! Er is zware storm op komst; bovendien staat de Waal tot aan de rand van de dijk, en als die er over gaat, wat elk uur kan gebeuren, dan zijn jullie verloren." Nieuwe angst. Waarheen met de zieken? Drie ervan waren stervend en bovendien was er een zwaar zieke vrouw, die de dokter niet kon verlaten. Doch onze pioniers kwamen met een rij bootjes aan, zetten een ladder op het platte dak bij het raam en zetten de ene oude van dagen na de andere op een stevige stoel met leuning. Dan ging het tussen de ladders door naar beneden, nadat menigeen "Help, ik val, ik verdrink!", had geroepen. Maar gelukkig kwamen allen in de boten. De boten gingen naar de Waaldijk. Daar lag een grote vrachtboot gereed die ons allen opnam, en zo vertrokken we naar Tiel. Laat me niet vergeten te vermelden dat de pioniers in een ommezien ook de zusters al op hun arm in de bootjes hadden gedragen.

Zo kwamen we in Tiel, omgeven door een grote volksmenigte, die nieuwsgierig keek en medelijden betoonde met de zieken en ons bedropen zusters. Gelukkig stond er een rijtuig klaar om ons te vervoeren. De zieken kwamen in de auto's. Maar waarheen reed men met ons? Dat moesten we maar afwachten en ons intussen helemaal aan de Goddelijke Voorzienigheid overgeven. Na een poosje stopte de karavaan voor het St. Andreasziekenhuis te Tiel. Burgemeester Schattenkerk, een echte bezorgde vader, had het bevel. De zieken gingen naar het ziekenhuis. Dat ging goed. De ouden van dagen zouden in de zusterschool worden ondergebracht, maar dat gaf opstand. "Neen, neen!", verdedigde zich de overste van de Dominicanessen." De lokalen zijn geschrobd en morgen moet de school beginnen." Maar al dat sputteren baatte haar niets. De burgemeester kwam met zijn werkvolk en de scholen werden ontruimd. De grote winkelhuizen zoals Vroom en Dreesman, Haweko, enz. moesten beddengoed en alles wat voor het noodzakelijk onderhoud nodig was, leveren en zo waren onze oudjes, bijna 60 in getal, moe en half ziek eindelijk onder dak. De zusters Dominicanessen werden in vier groepen verdeeld, om voor hen te zorgen.

Nu stonden wij, zusters, nog op straat. Waarheen met ons? Weer zei de burgemeester, dat de zusters Dominicanessen ons het best in hun klooster konden onderbrengen. Maar ja, nieuwe opstand: er was geen plaats, we moesten maar elders een onderkomen zien te krijgen. Onder het volk wat er omheen stond werd de ontevredenheid hierover hoorbaar. Toen trad een bejaarde dame uit de kring van omstanders naar voren en zei: "Zusters, wanneer onze zusters U geen onderdak geven, dan bied ik U mijn woning aan, als U wilt." Nou Moeder Sophia ging er blij op in en zo huppelden wij

met ons tienem, twee aan twee, zo vuil en verkreukt als we waren, achter de dame aan, blij uit het zicht van het volk te komen. Jullie moeten weten dat we acht dagen niet meer uit de kleren waren geweest en ook geen tijd hadden gehad, om ons te wassen. Daarom kunt U zich wel voorstellen, hoe onze sluiers, gempem (kraag onder de kin), enz. er uitzagen. In 't huis van die mevrouw kreeg het meisje het druk: water opzetten om onze handen te wassen, van hot naar her lopen om brood, eieren, vlees, enz te halen. Ondertussen zorgde de mevrouw voor een tafel op veranda en liep naar de burem, om te horen, wie van hen nog een of twee zusters kon overnemen om ons zo een goed nachtkwartier te bezorgen.

Er kwam ook een heer met zijn echtgenote en zei: "Zusters, ik neem gaarne vannacht twee Uwer bij ons, maar U mag gerust weten, ik ben socialist, als U daarvoor niet terugschrikt bent U welkom. Ik heb me zeer geërgerd, dat katholieke zusters zo met U omgingen. Mijn huis staat voor U open, dus als U wilt." Moeder Sophia, werd wel een beetje verlegen, maar zei toch, dat mijnheer er op kon rekenen, dat er twee zusters bij hem zouden komen. Toen vroeg moeder, wie er heen wilde. Zuster Raymunda en zuster Tharsilla gaven er niets om en gingen mee. Beiden kwamen 's anderdaags niet uitgepraat, over de bezorgdheid, liefde en offervaardigheid van "mijnheer de socialist". Zelfs de badkamer had hij hen dadelijk ter beschikking gesteld.

Zuster Charitas en ik verhuisden naar een café en werden heel goed opgepast. Wel hadden die goede mensen maar een logeerkamer vrij met een tweepersoonsbed en zo gingen er dan twee zusters van St. Franciscus erin ter ruste en slieden tot de morgen in de zachte veren. Tegen 7 uur kwam mevrouw ons halen en bracht ons naar de fraterkerk om er met ons de H. Mis bij te wonen. Onder het ontbijt kwam pater prior van de Dominicanen te Tiel, Moeder Sophia en ons excuus aanbieden voor 't onaangename, wat ons gisteren bij de Dominicanessen overkomen was en zei: " Op staande voet gaan jullie met mij mee naar onze zusters: dat zullen we dan toch eens zien!"

Met tegenzin vertrokken we onder zijn geleide. De priorin keek wel op, maar pater prior kreeg zijn zin en men stelde ons de ziekenkamer en de gastenkamer ter beschikking. Dat was alles. De soldaten van Tiel kwamen iedere dag met hun keuken, – een grote ketel, door twee paarden getrokken – en brachten ons en ook de andere vluchtelingen het eten. Maar daarvan konden we niet bestaan en zuster Justiniana trok op de bedel uit. En werkelijk, op de markt en in de winkels waren de mensen echt goed en gaven volop.

Ondertussen wist men in Valkenburg van ons lot en al gauw ging de telefoon. Alle zusters die bij de zieken konden worden gemist, moesten naar Valkenburg komen. En zo vertrokken moeder Sophia, zuster Ludovica, zuster Theodora en ik naar het moederhuis. We werden dadelijk in bed gestopt, met z'n vieren op een kamer. Moeder deed niets dan huilen van de zenuwen.

Toen men ons drie dagen goed van binnen en van buiten had verzorgd, gingen we terug naar Tiel om de anderen te helpen.

Intussen had zuster Justiniana zich ook al tot de zusters Franciscanessen te Schoonhoven gewend en om schone was en gempen gevraagd. En hoe ze daar in Schoonhoven geplouerd hebben, zelfs op de H. Zondag!

In Tiel gearriveerd kregen wij ieder een vaste plaats. Zuster Tharsilla en ik (hier op de foto) wisselden elkaar af in de ambachtsschool, die vol lag met vluchtelingen. Het lokaal, dat voor de kinderen bestemd was, die met mazelen ziek lagen, was voor zuster Tharsilla en mij, terwijl zuster Maria – Dominicanes en Groene kruiszuster – in opdracht van de burgemeester voor de vluchtelingen had te zorgen.

Deze zuster heeft goed haar best gedaan en toch zag ze op een zekere morgen, dat het in het stro krioelde van de wantsen.

Vlug werd de burgemeester gebeld. Deze haalde weer zijn werkvolk bijeen. Deuren en ramen werden gesloten, opdat niemand of niets eruit of in kon.

Nu ging men kijken waar de beestjes vandaan kwamen. Twee meisjes uit Wamel hadden een kapdoos met toebehoren. Daar zaten ze met hopen in. Het raadsel was opgelost. Nu moest nog alles gezuiverd worden en het was ook nog zondag.

Alle mensen moesten in een lokaal aan de achterkant bijeenkomen; vandaar werden ze na een uurtje onder politiebegeleiding ondergebracht in barakken. Hier werd hun zonder barmhartigheid de kleren van het lichaam gesneden en werden ze in de badkuip gestopt. De winkeliers moesten nieuw goed leveren. Nu werden zuster Maria en ik ook naar de burgemeester geroepen en hij zei: "Ja zusters, nu moeten jullie ook van kleren verwisselen, daar kunnen ook van die beestjes in zitten." Wij keken elkaar eens aan, want we hadden niets bij ons om te wisselen. Maar meteen kwamen twee werklui met blauwe overall, die aan armen en benen goed dichtgebonden was, en om het hoofd een doek, een waskuip tussen zich dragend, op ons af. "Hier zusters, hier zijn twee witte broeken (stelt U voor twee lange schildersbroeken!) voor ieder een, aandoen straks en dan de pijpen beneden goed dicht binden. Daarover trekt U uw witte schort en dan ziet er niemand wat van. "Wij kregen haast een appelflauwte. Ik verzette me tegen dit bevel, toen werd me opgedragen, naar de mazelpatiëntjes te gaan en geen stap uit dit lokaal te zetten. Van boven en van onderen en aan de mouten werd de schort met spelden dicht gestoken. Met zuster Maria liep het niet zo goed af. Al haar boven- en ondergoed moest ze achter een scherm uitdoen en de broek aantrekken. Wat heb ik toen gelachen. Het was ook zo'n koddig gezicht! Van boven een zuster en van onder een man. Onder de witte schort stonden de broekspijpen wijd uit, kostelijk!

Door de glazen tussendeur kon ik alles wat er buiten gebeurde, zien. Om het gebouw was een brede gracht, die door de harde vorst dicht gevoren was. Deze werd ter breedte van de school en de straat afgezet, opdat niemand er langs kon. Daarna gingen de vensters open en al het goede beddengoed, was en het stro werd naar buiten gegooid en op de gracht verbrand. Huizenhoog laaiden de vlammen op. Mijn zieke kinderen werden bang, ze schreeuwden zo hard ze konden. Ook zij moesten weg. Door een achterdeur kwamen mannen met een brancard. Telkens werden drie kinderen tegelijk, onder huilen en schreeuwen, naar het ziekenhuis gebracht. Zo was de hele inboedel verbrand, mensen en kinderen weg.

Alleen wij twee zusters bleven nog over. Wat zouden ze met ons gaan beginnen, vroegen wij ons af. Toen zei mijnheer de burgemeester: "Kom zusters, jullie moeten met mij mee naar mijn huis. Daar staat de badkuip al gereed. Mijn werklui zijn naar het klooster kleren halen voor jullie. Naast de badkuip staat een teil. Daar gooien jullie al je boven- en ondergoed, plus sluijer, rozenkrans, kruis, enz. in; niets achterhouden, het gaat hier om het welzijn van Tiel. Dan trekken jullie alles schoon aan en mogen jullie naar huis gaan." In de gang stroopte zuster Maria eerst haar broek nog eens op, want ze schaamde zich, om zo over straat te gaan. Bij mijnheer de burgemeester was wel schoon ondergoed voor zuster Maria, maar niet voor mij. De arme zuster schrok en zei : "Weet U wat, ik ga er eerst in, en dan ga ik voor U wat halen. Ze ging maar ze kreeg niets. Ik zat al een half uur, een uur in de kuip en er kwamen maar geen kleren opdagen. Ik klopte op de deur en riep tegen het meisje, die op mijn kloppen afkwam, of ze eventjes voor me wilde informeren naar het schone goed, daar ik anders maar weer gewoonweg het vuile goed zou moeten aantrekken. Toen bleef de burgemeester niets anders over, dan zelf maar weer op stap te gaan naar Moeder priorin van de Diaconessen,

die 't dan na veel sputteren, toch moest afgeven. Zuster Justiniana had nog een sluier van onze orde en zo kwam de burgemeester met het goed terug.

Gelukkig, dat het witte habijt veel met onze overeenkwam, anders had ik nog niet geweten hoe het moest. De mensen op straat keken mij allen met grote ogen aan, want van boven was ik Franciscanes en van onder Dominicanes.

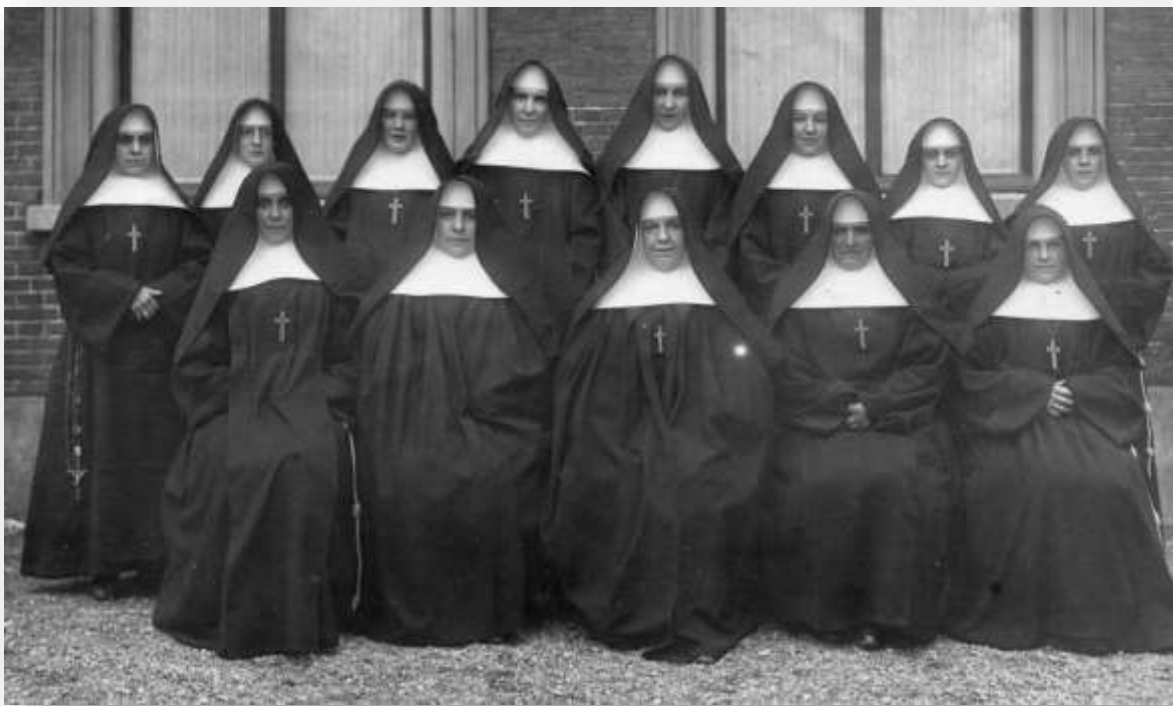
Thuis hadden ze allemaal schik met mijn nieuwe dracht, behalve de priorin. Zij was niet op haar gemak. Ook pater prior kwam en vroeg naar de nieuwe ordestichteres en schoot hartelijk in de lach. Zelfs 's anderdaags in de kerk moest hij nog eens naar me omkijken. Eindelijk na een dag of vier, kwam het gezwavelde goed terug, maar habijt, scapulier (voor en achterstuk, dat over het habijt wordt gedragen), mantel en sluier waren door de hete damp gekrompen, zodat ik het onmogelijk kon aantrekken. Toen werd Hendrik van Wijk erop uitgestuurd om te proberen in Dreumel te komen. Over het ijs lopende, kroop die door een raam en haalde wat ik nodig had. Toen Moeder Sophia hoorde, dat ons klooster te bereiken was, had ze geen rust meer. Vlug werd er verlof aangevraagd en een paar zusters mochten vertrekken. Ik bleef nog een halve maand in Tiel en kan dus niets van de terugtocht vertellen.

De reis terug blijkt een tocht met hindernissen. Ze moeten over ijs en over overblijfselen van verwoeste erven heen baggeren. Aangekomen moet de deur worden opengebroken en binnen is het een ravage. Wel was het water uit het klooster (behalve uit de kelder). Maar het ijs nog lang niet. Het hele fornuis bijv. zat er vol mee en het kostte heel wat moeite tot het zo ver was dat het brandde. Alle deuren zijn scheef getrokken, de muren gescheurd of gedeeltelijk ingestort, het varkenshok weggespoeld, veel bomen vernield. De eerste post uit de brievenbus zijn dode kikkers.

Inwoners en schippers bij 'Den Hoek'. Vlnr. Albert Bleij, Kevelaar, A. de Reuver, Kees Bueters, Antoon van de Voort, Hendrik van Rhijn, Chris Bosch, Hent van Baren, marechaussee, A. Beukema, Jan Beukema en Gradus Salet.

Maar in februari 1926, als de boel alweer redelijk op orde is, komen waarde moeder en de vicaresse het klooster bezoeken. Er wordt er een foto gemaakt waar alle hoofdrolspelers op zijn vereeuwigd.

Zittend vlnr. zuster Tharsilla (1895-1981), zuster Majella (1873-1943) vicaresse en zuster Casimir (1872-1927) waarde moeder uit Valkenburg, zuster Sophia (1884-1968) moeder overste, zuster Medarda (1884-1965).

Staannd vlnr. zuster Isidora (1899-1974), de schrijfster van bovenstaand verslag, zuster Charitas (1900-1990), zuster Ludovica (1856-1955), zuster Raymunda (1884-1944), zuster Justiniana (1879-1952), zuster Kallista (1901-1942), zuster Theodora (1893-1964), zuster Chantal (1900-1972).

3. Tweede Wereldoorlog in Dreumel: *verslag vanuit het Barbaraklooster*

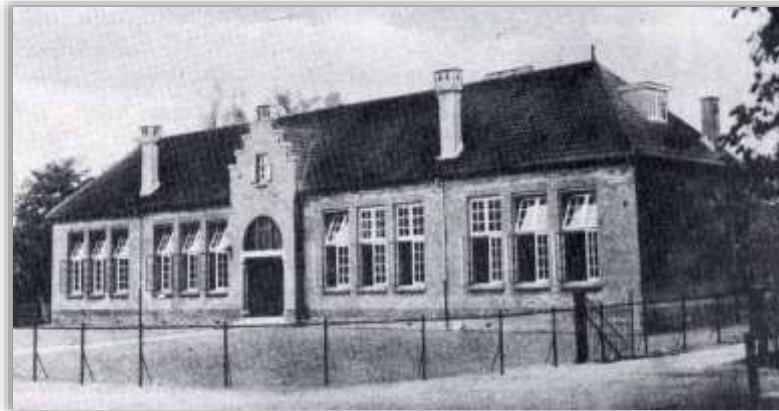
*Zuster Fidelis
(1908-1990)*

Op vrijdag 10 mei 1940 vielen de Duitsers Nederland binnen. Zuster Fidelis/Agathe Steinhoff beschrijft de eerste oorlogsdagen.

's Morgens tegen vier uur kwamen al de eerste vliegtuigen over Dreumel, heel laag en geweldig ronkend. We zagen de vliegtuigen als een muggenzwarm vanuit een wolk aan de hemel te voorschijn komen. Al snel begon het afweergeschut van Tiel zijn werk en zagen we twee machines brandend neerstorten. Toen was het schieten niet meer van de lucht: van Tiel uit het afweergeschut en vanuit de vliegtuigen de machinegeweren. We zagen de kogels als gloeiende ballen door de lucht vliegen, zagen, hoe ze soms tegen elkaar aanbotsten of hoe ze door de vliegtuigen heengingen, zo laag werd er gevlogen.

*Franciscus Waals
(1905-1987)*

Meisjesschool.

Om zeven uur kwam burgemeester Waals melden, dat de school gesloten bleef, en dat het gymnastieklokaal tot hulplazaret moest worden ingericht. We hebben toen dadelijk alles uit het lokaal gesleept. Eerst kwamen twee karren met stro en dit werd langs de muren uitgespreid.

Wij naaiden intussen de ene meter katoen aan de andere, totdat we lakens genoeg hadden. Daarna kwamen de kussenslopen aan de beurt. Voor de vulling, gebruikten we, in Godsnaam, maar haverkafte.

Voor knoospigaten hadden we geen tijd meer. Dan maar veiligheidsspelden. Maar die moesten worden gehaald. Nu had je weer de ellende dat we niet de straat op mochten, want dit was alle Duitsers verboden ook de genaturaliseerden en de meeste zusters waren van origine Duits.

Toen ik eventjes probeerde de straat over te steken, om in de winkel (Schraven), tegenover de school spelden te halen, richtte de soldaat, die daar op wacht stond en toch goed wist wie ik was, want hij was al de hele mobilisatietijd in Dreumel geweest, dadelijk zijn geweer op me.

Ik beschouwde het eerst als een grap en liep gewoon door, maar toen ik merkte dat het ernst was, maakte ik halsoverkop dat ik binnenkwam.

Gelukkig kwamen ze vanuit de winkel die spelden brengen en toen de dienstdoende officier om drie uur kwam inspecteren was 't hulplazaret klaar.

Rooijsestraat 57. Winkel van de familie Schraven.

Uitgehongerd als ze waren, vroegen ze, niettegenstaande hun felle pijn, eerst om eten en drinken, want ze hadden van 's morgens vier uur af niets meer gehad. Dus eerst maar voor wat eten gezorgd. Ondertussen hadden we de jongeman, die ons door burgemeester van der Waals ter beschikking had gesteld om alle boodschappen voor ons te doen, erop uitgestuurd om een dokter te halen. Maar er was er geen in het dorp. Gelukkig was er wel een officiersvrouw, die ook dokter was. Zij kwam en hielp dadelijk. De gewonden waren nauwelijks verbonden, toen het bericht kwam, dat ze weer verder moesten trekken.

Toen begon de eigenlijke invasie; niet van gewonden, maar van het leger, dat zich uit Brabant terugtrok. We hadden geen handen genoeg om allen te helpen. Allen vergingen van honger en dorst. In de keuken konden ze thee en koffie blijven opgieten, terwijl de rest van de zusters boterhammen smeerden. Toen het weer eventjes rustig was, kwamen enkele regimenten tegelijk. Zware artillerie en cavalerie en opnieuw was er geroep om eten en drinken voor de soldaten

maar ook voor hun paarden. De pomp in de waskeuken stond niet meer stil, zo veel paarden waren er. En verder gingen we met koffie en thee opschudden, brood snijden en boterhammen smeren. De soldaten waren toch zo dankbaar en menigeen gaf geld om kaarsen op te steken bij Maria en Klein Treesje, opdat ze ook verder in de oorlog zouden worden gespaard. Om negen uur 's avonds kwam nog een regiment en nu werd er ook een bevel gegeven om de hele school te ontruimen. De soldaten, doodmoe als ze waren, hielpen dapper mee de banken naar buiten te sjouwen.

We gingen een angstige nacht tegemoet. De vliegtuigen waren niet uit de lucht, we lagen omringd door soldaten; de school vol, in de boomgaard en wei achter het huis, alles vol soldaten, paarden en kanonnen. Maar God was met ons. De nacht verliep naar verhouding rustig. 's Morgens waren allen weer weg.

Zaterdag trok door Dreumel het terugtrekkend leger achtervolgd door vijandelijke vliegtuigen. Telkens weer sprongen soldaten van hun wagens, auto's en rijwielen en wierpen zich in de greppels langs de weg, als weer eens een paar vliegtuigen naar beneden doken en de kogels van hun machinegeweren over de weg maaiden en gloeiende ijzerdelen van het asfalt terug ketsten. In de middag werd het stiller. De soldaten waren weg. Een zware brandlucht hing over het dorp. De legerleiding had de noodbruggen van Dreumel en Tiel in brand laten steken.

Toen we ons wilden klaarmaken om naar het Lof te gaan, kwam de boodschap: "Niet naar het Lof gaan, maar klaar maken voor evacuatie." Dat was schrikken. Gauw werd er gepakt en gezakt wat meegenomen kon worden. De rest werd in veiligheid gebracht. Uur na uur verstreek. We stonden gereed en wachtten op het sein van vertrek, dat niet kwam. Tegen middernacht hebben we ons gekleed en al boven op bed gelegd, evenals de komende nachten.

De Pinkstermorgen verliep in een haast ondraaglijke spanning. Om half drie kwam het bericht: "Niet vluchten, we krijgen vluchtelingen uit Leeuwen en Wamel." Allen herademden. Gauw onze 'vluchtelingsspakken' weggezet en dan met man en macht aan het werk om alles in gereedheid te brengen voor de evacués. Om half vier kwamen de eersten aan. Het was een treurige aanblik. De eerste vrachtauto's stopten voor de school. Uit de voorste auto kwam een grote aardappelkist met acht kinderen van 0 tot 10 jaar; de moeder schreiend er naast. Ze hadden onverwacht weg ontmoeten. Niets hadden ze mee kunnen nemen. Vanaf dat ogenblik bleven de mensen toestromen. In het klooster was geen plek meer vrij, behalve het slot. Kamers, zolder, gangen, alles was in beslag genomen. In de kleine spreekkamer zaten de zusters van Leeuwen en op de grote spreekkamer de zusters van Wamel. Ze moesten er eten en slapen, er waren immers zoveel mensen ingekwartierd, dat er geen plekje overschoot.

In de school lagen 247 mensen, waarvoor gezorgd moest worden. Het ergste was, dat alles door elkaar lag. Wel had men de families bij elkaar gelaten. Bovendien lagen twee klaslokalen vol zieken, die eigenlijk in het klooster hadden moeten worden ondergebracht maar per ongeluk in de school terecht waren gekomen. Toen men deze vergissing bemerkte, was het te laat, het klooster was propvol. Nog in de eerste nacht moest er iemand worden bediend. De volgende dag nog een vrouw. Het was verschrikkelijk. Voor al die mensen waren er maar een twintigtal kopjes en

borden beschikbaar. Voor de ongeveer dertig families waren er maar zes kleine petroleumstelletjes om eten te koken. En het ergste was, Dreumel had geen levensmiddelen genoeg voor al die mensen. De kleintjes huilden om melk, maar er was geen melk, de kinderen wilden boterhammen, maar er was geen brood, enz..

Toen zijn een paar Wamelse boeren niettegenstaande de schietende vliegtuigen toch naar Wamel gereden en hebben de koeien gemolken en de kippenesten uitgehaald en uit de bakkerswinkels alle voorraden gehaald. Toen was de grootste nood gelenigd. Helaas heeft een van de Wamelse jongens (Wim van Dinther), hierbij zijn leven moeten laten. *Hij liep op een landmijn toen hij zijn vee uit een wei naast het veer wilde halen. De mijnen werden gelegd door de Nederlandse genie die de pontonbrug ter hoogte van het veer verbrandde, nadat de troepen uit Maas en Waal op 10 mei terugtrokken naar Tiel. Hij was hiermee het eerste Wamelse oorlogsslachtoffer.*

Maandagavond kwamen er gelukkig levensmiddelen en brood uit de dorpen richting Den Bosch en op dinsdagmorgen werd de veldkeuken, die de soldaten hier hadden achter gelaten, gebruikt om een stevige rijstebrij te koken, waar iedereen volop van kon smullen. Ondertussen waren op maandagmiddag ook de moeders zelf een beetje van hun schrik bekomen en begonnen een handje te helpen. Toen klonken er zelfs al weer grapjes en lachen. Met ons allen probeerden we de school toch nog zo huiselijk mogelijk te maken. Roerend was het om te zien, hoe elke avond zo gauw er werd gebeld, allen (mannen, vrouwen en kinderen) toegesnelde kwamen om hun rozenhoedje en avondgebed voor het H. Hartbeeld in de gang te bidden. Gelukkig kwam er aan deze noodtoestand een einde, doordat allen op woensdag 16 mei weer naar huis mochten.

Martien van Oss
(1904-1960)

Op 26 mei 1942 worden de Scheutisten, nadat de Duitsers beslag gelegd hadden op het klooster 'Bisschop Hamerhuis', door bemiddeling van Martien van Oss, lid van deze congregatie en Dreumelnaar, ondergebracht in Dreumel.

Vanaf september 1944 was Dreumel in geallieerde handen en men dacht dat dit het einde van de oorlog betekende. Dat viel enorm tegen, want feitelijk betekende die "bevrijding" dat in Dreumel de oorlog pas echt leek te beginnen met dagelijks felle gevechten en doden onder de bevolking en ook onder de troepen die de dijk bewaakten. Dit bracht veel angst, spanning en onzekerheid.

Vanaf september 1944 was Dreumel in geallieerde handen en men dacht dat dit het einde van de oorlog betekende.

Dat viel enorm tegen, want feitelijk betekende die "bevrijding" dat in Dreumel de oorlog pas echt leek te beginnen met dagelijks felle gevechten en doden onder de bevolking en ook onder de troepen die de dijk bewaakten. Dit bracht veel angst, spanning en onzekerheid.

In de nacht van 13 op 14 juli 1944 vindt er in een razzia plaats en er wordt een man doodgeschoten. *(Dit als wraakoefening vanwege de dood van een Dreumelse Landwachter (NSB-er) op de Trambaan in Boven-Leeuwen, door de Duitse Sicherheitsdienst m.m.v. Nederlandse SS-ers). Ben Verbruggen probeerde te vluchten en werd doorzeeft met kogels en overleed ter plaatse.)*

*Ben Verbruggen
(1895-1944)*

De laatste voor Dreumel spannende dagen zijn beschreven door zusters die daar voor in de gelegenheid waren.

Op zondag 17 september 1944 is bekend gemaakt dat heel Dreumel woensdagmorgen tussen 6 en 9 uur ontruimd moet worden en naar Alphen moet trekken, omdat de Duitsers van Tiel uit met zwaar geschut zullen gaan oefenen. Dinsdagmiddag vertrokken er al heel wat moeders en hun kinderen en van 3 uur 's middags af, ratelden de wagens met vluchtelingen het dorp uit. Achteraf onnodig en de volgende ochtend kwamen ze weer terug.

Op woensdagochtend (20 september) tegen kwart voor vijf werden wij opgeschrikt door 'n hevig gillen en kermen, dat van de straat de kloostertuin in kwam en in nog grotere hevigheid voor onze huisdeur werd voortgezet. Iemand riep: "Doe toch open zusters, doe toch in Godsnaam open!" We waren half verlamd van schrik. Waren het gewone Duitsers? Engelsen? Vlug schoten we na de eerste schrik de kleren aan en maakten de deur open. Daar op een gewone boerenkar stond de dokter bij een vrouw, die op die kar het leven aan een kindje had geschonken. Als NSB'ers hadden zij en haar man met de kinderen naar Tiel willen vluchten, om zich in veiligheid te brengen. Maar onderweg werden ze herkend en beschoten. Haar man was gevlucht of gedood, ze wist het niet. Alle dekens en wat ze bij zich op de wagen had, was ze kwijt geraakt. Deze schrik was blijkbaar te veel geweest. Gauw werden beneden in het gasthuis een paar kinderen uit hun bed gehaald en naar boven gestuurd, om zo voor moeder en kind tenminste een warm bed te hebben. Gelukkig hadden die twee in hun slaapdrunkenheid niets gehoord of gezien en vonden het de volgende dag heel logisch dat er iemand van de schrik ziek was geworden en zij als jongsten hun bed hadden moeten afstaan.

We zitten al meer dan een week zonder elektriciteit, dus geen licht en nog grotere ramp geen water. In de nacht van 25 september heerst diepe verslagenheid. In Wamel zijn 4 huizen in vlammen opgaan en 15 onschuldige mensen moeten deze onbezonnen daad van enkelen met hun leven betalen. Het hele dorp is op de vlucht geslagen. Zullen de Duitsers ook Dreumel wreken? Het ergste vreest men de nachten. Het jongvolk durft niet meer in huis te slapen. In

veel huisgezinnen wordt gewaakt. Een week gaat kalm voorbij. Men herademt en dan op 27 september 1944 vliegt 's middags tegen 1 uur de schrikmare door het dorp: "De Duitsers!" Weer grote paniek. Alles wat man en jongen is, vlucht het veld in en kruipt zo ver mogelijk weg. Menigeen vliegen de kogels om de oren. Maar de waakzaamheid van de bevolking wordt beloond, iedereen blijft gespaard.

Op 28 september zijn de Engelsen ook in ons dorp. Het volk krijgt weer een beetje moed. Zullen de Duitsers het nog wagen terug te komen? Voortdurend horen we het ratelen van machinegeweren, af en toe onderbroken door het zware dreunen van kanonnen. Ons buurdorp Heerewaarden ligt schijnbaar in de vuurlinie. Enkele huizen staan er al te branden. De mensen trekken daar halsoverkop weg en de ene na de andere wagen rolt door Dreumel, al maar verder en verder, want hier mogen ze niet blijven. Waarom niet? Moeten wij soms ook nog evacueren? Nieuwe angstige vragen, die toch niemand kan beantwoorden. Er is maar een troost. Onze lieve Heer is er ook nog en God verlaat de zijnen niet.

Op 29 september worden 's avonds twee gewonde jongens binnen gebracht. Beiden waren, 's avonds na 8 uur nog op straat en hadden niet op het roepen van de Engelsen geantwoord. De volgende dag rolt morgens vanaf half negen het ene rupsvoertuig na het andere Dreumel binnen. Tussendoor razen de motorfietsen. De Duitsers zijn in de nacht de Waal overgestoken en hebben zich in de boomgaarden verscholen en dan begint het schieten. Op de Boezemkade vernielt een granaat een boerenhuis. Als een kaartenhuis stort het in elkaar. Een oud hulpeloos moedertje, bij wie de granaatscherven op bed liggen, wordt maar weer gauw bij de zusters gebracht. Er is haast geen plaats meer, maar het moet. 's Middags gaat er alweer 'n andere kapitale boerderij aan de dijk in vlammen op, in brand geschoten vanuit Tiel.

Hevige angst greep allen aan, toen op 3 oktober tegen elf uur bekend werd gemaakt, dat na twaalf uur niemand meer op straat mocht. We zagen de Engelsen, het geladen geweer in de hand, achterelkaar langs de kerkhofmuur trekken, voorzichtig voor zich uit spiedend. Ook in onze voortuin, onder de dennenboom en onder de kastanjes vatten er een paar post. Alle sleutels van de school moesten worden afgegeven. We bereidden ons voor op het ergste.

Dan arriveert de ene auto naar de andere. Tegen 4 uur zit de hele meisjesschool vol NSB'ers: mannen, vrouwen, jongens en meisjes. Ook bij ons in het mannenhuis worden er twee oudjes van 94 en 76 jaar opgehaald. 's Avonds om half negen wordt er nog een klein meisje van 3 jaar bij ons gebracht. Nadat het hele gezin was meegenomen, bleef dit stakkertje alleen achter: dan er maar weer mee naar de zusters.

Op het feest van Vader Franciscus (4 oktober) was de eerste H. Mis nauwelijks aan de gang, toen het gebulder van kanonnen begon. Een aantal holden de kapel uit, enkelen gingen naar hun zieken en oudjes, andere konden hun angst niet de baas. Wat we toen gebeden hebben! De granaten gierden over de kapel heen. Af en toe hoorden we dat ze geducht raak waren. Onze kerktoren was weer het doelwit geweest en is flink toegetakeld. In de kerk was ook juist de H. Mis aan de gang. Wat die mensen in angst hebben gezeten! Ons huis is ook geraakt, maar de schade is beperkt gebleven tot kapotte ruiten en hier en daar een gat in de muur. Dus al bij al hebben we het er wondergoed afgebracht.

Een goed begin voor de 'Franciscusdag'. De feeststemming is echter weg. Me dunkt dat bij 'broeder Altoos blij', (de bijnaam van St. Franciscus), ook wel de feeststemming is vergaan, misschien heeft hij een nieuw couplet aan zijn Zonnelied toegevoegd. Ook de Hoogmis die de fraters om 9.00 zouden zingen wordt afgezegd. Maar Onze Lieve Heer geeft ons toch een schadeloosstelling. In onze kapel wordt een derde altaar opgezet bij St Franciscus en voorlopig hebben we nu elke morgen 12 H. Missen, omdat de paters van Scheut in de kerk niet meer durven te lezen. Onze twee opgehaalde oudjes zijn weer thuisgekomen. Zullen ze voortaan wijzer zijn? De andere NSB'ers zijn afgevoerd naar verschillende kampen, waaronder Vught.

De winter staat voor de deur. De oudjes zitten nu al te bibberen van de kou. De verwarming zal dit jaar niet kunnen worden aangemaakt. Er zijn geen cokes. Nu worden op de zolders de oude kacheltjes opgesnord. Op een paar kamers is godzijdank een schoorsteen en kan dus worden gestookt. Dan moeten onze mensjes overdag bij elkaar gaan zitten.

In de nacht van 9 oktober schrokken we weer wakker van het schieten. In de morgen brachten ze het eerste slachtoffer bij ons in het lijkenhuisje: een Rotterdamse jongen van 28 jaar, lid van het ondergrondse leger, vannacht door de Duitsers overvallen. Tegen de avond hevig kanongebulder. Deze nacht voelden we ons veilig, want na de droevige gebeurtenis van de vorige nacht zijn alle oud-militairen opgeroepen om de dijk te bewaken.

Op 15 oktober werd bij het oefenen van de ondergrondse een van onze beide koeien dodelijk getroffen, hetgeen voor ons een groot verlies betekent, want hoe komen we aan een nieuwe? En als we geen nieuwe krijgen, hoe komen we dan aan melk? Maar we zullen maar weer op Onze Lieve Heer vertrouwen en de zaak in handen van St. Jozef geven. We liggen rondom in de Engelse tanks. De soldaten komen in de keuken hun potje koken. De Duitse verkenners vliegen voortdurend over ons heen en de ramen rinkelen voortdurend. Hett ergste zijn nog de nachten. De zusters durven niet meer boven te slapen en zoeken 's avonds hun heil elders.

Op 20 oktober wordt weer een dode (*Niek Smulders, vader van 3 kinderen, waarvan de jongste werd geboren na zijn overlijden*) en een zwaar gewonde bij ons binnengebracht. Beiden hadden die nacht wacht aan de Maasdijk ter hoogte van de Veerstraat. Een Engelse granaat, afgeschoten vanaf de Veerstraat ontplofte veel te vroeg.

Niek Smulders (1912-1944).

De Engelse tanks trekken weg uit onze tuin, ze worden in schuren van de boeren ondergebracht. We liggen nu midden in de oorlogszone. 't Zware geschut hier in Dreumel opgesteld, beschiet de plaatsen aan de overkant van de Waal. De huizen aan de dijk zijn nu allen ontruimd. Niemand mag Dreumel meer in of uit.

Vrijdag 25 oktober groot gejuich, want al hadden de Engelsen het ons beloofd, rekende er toch niemand meer op, om 8 uur floepten (na 4 weken) opeens alle lampen aan. Was me dat een blijdschap.

Op zondag 27 oktober is er 's morgens vanaf half drie van alle kanten kanongebulder. We liggen gewoonweg te schudden in onze bedden, zo hard buldert het zware geschut. We horen de zware mortiergranaten over ons klooster suizen, er kon er eens een misgaan!

*Zuster Symphorosa
(1906-2000)*

De passen van moeder Symphorosa en zuster Andrea zijn ingetrokken omdat ze Duitsers zijn en ze mogen niet meer de straat op. De hele week lang slapen de veldwachter en de burgemeester bij ons in huis.

Maandag 28 oktober, op de stichting dag van onze congregatie, gaat het te keer als nooit tevoren. Het lijkt wel of tegenwoordig al onze feestdagen met extra zwaar schieten van de kanonnen en ronken van vliegtuigen moeten vergezeld gaan.

*Zuster Andrea
(1881-1949)*

Op Allerzielen (2 november) bracht men een 25 jaar oud oorlogsslachtoffer binnen, die tijdens een patrouille door de Duitsers werd neergeschoten. Alard van Welie werd in een vuurgevecht met Duitsers gedood ter hoogte van de wiel in de Heerewaardensestraat. Hij was op patrouille met o.a. Toon Janssen. Die werd door de Duitse patrouille meegenomen en van hem is nooit meer iets vernomen.

Alard van Welie (1918-1944).

Moeder deelde ons mee, dat de politie het veiliger vond om niet meer boven te slapen. Dus moeten we vanavond allen naar beneden verhuizen. Moeder zet haar bed op in de kelder. Drie zusters krijgen een bed in de gang. Twee zusters gaan op ligstoelen in de refter slapen. Een zuster heeft het warme hoekje aan de schoorsteen voor zich opgeëist. De twee kookzusters kruipen in het hoekje achter het fornuis in de keuken. Een zuster slaapt in de bijkeuken op de grond, wel een veilig plekje, maar ze zal het wel erg koud hebben en gauw iets anders gaan prakkezeren. Twee zusters gaan lekker saampjes in het kinderbed slapen en een zuster komt hen als derde in dezelfde kamer op een divan gezelschap houden. Midden onder de verhuizing floepte het licht weer uit, maar gelukkig is alles zonder halsbrekerij afgelopen. En het was maar goed ook, dat we verhuisd zijn, want 's nachts werd er flink geschoten en menig granaat ontplofte in Dreumel. Bij de eerste ontploffingen ketsten de splinters tegen onze muren en de kiezels van de tuinpaden vlogen tot boven tegen de ramen. In een wip was natuurlijk iedereen present. De ontploffingen waren niet eens het ergste. Veel banger maakten ons de al maar rondcirkelende Duitse vliegmachines. Maar Huize St. Barbara bleef weer eens gespaard. De Missionarissen van Scheut zijn er minder goed afgekomen. Heel wat ruiten stuk, en dat met dit gure koude weer en zonder brandstof. Ook in het dorp zelf zijn enige huizen zwaar beschadigd.

In de nacht en middag van 4 november is Dreumel weer goed beschoten en er zijn heel wat huizen geraakt. De volgende dag was aan het eind van de middag weer een verschrikkelijke schietpartij. We dachten dat elk ogenblik een der mortieren ons huis zou treffen. Maar God is met ons. Buurvrouw, mevrouw van Deursen, kreeg een voltreffer op haar huis. Twee kamers zijn totaal verwoest. De kerk heeft ook weer twee voltreffers gehad. Schijnbaar luidt de boodschap: "Alles platschieten!" In Wamel is geen enkel huis meer onbeschadigd. En het kan nog wel weken zo duren! Het zou niet zo erg zijn als we geen oudjes of een flinke kelder hadden.

Op 6 november worden plannen gemaakt om te evacueren. We moeten te dikwijls de kelder in met al die hulpbehoevenden duurt dat te lang. Het plan is, dat alle zusters met de oudjes naar Megen gaan. Het blijkt dat we niet meer weg kunnen. In Megen is het overvol en elders is het nog gevaarlijker

Op 9 november was er alweer een hevige beschieting. De middagschietterij was vooral erg voor de Oude Maasdijk. Er zijn wel 50 voltreffers in die straat terecht gekomen. Verschillende huizen liggen in puin. Twee vaders van grote huisgezinnen moesten het leven laten.

Wilhelmus van de Boogaard (1887-1944) liet een vrouw en zeven kinderen achter en Hendrik de la Cousine een vrouw en zes.

*Hendrik de la Cousine
(1905-1944)*

Er werd ook een gewonde vrouw uit Heerewaarden gebracht. De toestand bleek zo erg te zijn, dat ze naar Nijmegen moest worden overgebracht. Stakkerd! De beschikbare auto was zo klein, dat ze er niet eens in kon, toen werd de brancard met de patiënt maar boven op de auto vastgemaakt en werd zo vervoerd.

Op zaterdag 11 november werden we reeds om drie uur het bed uitgejaagd. Eerst de mensen de kelder ingebracht en dan wij er ook in. Toen we tegen kwart voor acht naar boven mochten, zagen we dat er uit het gasthuis een hele hoek was weggeslagen. Toen we gingen kijken was 't gewoon treurig. Er was letterlijk geen enkel stuk in de kamer die was getroffen niet beschadigd. Twee grote steenbrokken zijn dwars over de tuin door de ruiten in de gemeenschappelijke zitkamer van het mannenhuis gevlogen. Goed maar, dat we het gisteren helemaal hebben ontruimd. Van de 17 vertrekken in het gasthuis zijn er nog drie bewoonbaar. Er is in de Rooijsestraat praktisch geen huis dat geen schade heeft opgelopen en met onze kerk is het gewoon treurig gesteld.

Tegen half negen brachten ze een Dreumels slachtoffer binnen. Een jonge man (*Frits Burgers*), vader van twee zonen, dermate uit elkaar gescheurd, dat aan het lijk geen laatste liefdesdienst kon worden verricht. *Zijn jongste zoon Marius overleed 3 maanden later op tweejarige leeftijd.*

Frits Burgers (1914-1944).

Tegen twaalf uur brachten ze ons nog drie stakkertjes, kinderen van 2, 6 en 8 jaar, waarvan de moeder is weggebracht door de Engelsen. Ze heeft vannacht de ondergrondsen in haar huis gelokt en toen aan de Duitsers verraden. Helaas zijn er twee ondergrondsen meegenomen. Arme kindertjes! Hoe kan een moeder van zulke peuters toch zoiets doen! Onder het eten weer kanonschoten en moeder gevolgd door haar trouwe zusterschaar vloog met bord en vork gewapend de gang in. Grote hilariteit bij alle ellende. Maar gelukkig hield het weer gauw op. Toch bleken die schoten weer kwaad te hebben gedaan. Reeds 'n kwartier later kwam de dokter, met 'n zwaar gewonde jonge vrouw aan, moeder van vier kinderen. Ook zij moet sterven. Ze werd naar Nijmegen gebracht.

Op 14 november: nieuwe schrik!! We moeten evacueren! Plaats van bestemming onbekend. God help ons! 's Middags hoorden we weer schieten. De Oude Maasdijk werd gewoon bezaaid met granaatscherven.

't Kwam zo onverwacht, dat de kinderen nog niet eens tijd hadden om naar binnen te lopen, en een klein manneke, *Matthijs Salet*, kreeg een scherp dwars door zijn hoofdje heen en stierf een half uur later.

Matthijs Salet (1939-1944).

In huis heerst een vreselijk bedrukte stemming. Ga maar eens in de winter met zo'n stelletje oude stakkers en hulpbehoevenden evacueren! Moeder heeft nog gauw een varken geslacht. Dan kunnen de evacués alle oude voorraden meenemen en de achterblijvers hebben volop en bij terugkomst vinden de evacués ook nog iets.

Op 18 november begonnen de Duitsers onder de mis van 7 uur weer met zwaar geschut. Echt menens werd het echter pas onder het koffiedrinken. Eerst een ontploffing, daarna een tweede en we dachten, dat het hele huis op ons viel, want we hoorden goed dat het monster boven ons hoofd ontplofte. We renden de kelder in. De granaten bleven maar ontploffen, dan weer vlakbij, dan weer verder weg. Toen het na een uurtje kalmeerde, konden we de ramp gaan bezichtigen. Een mortier was door het platte dak gevlogen en had twee grote gaten in het platte dak geslagen, de deur uit de hengsels gerukt en een grote kleerkast, die daar op de gang stond omver geworpen. Een tiental granaatscherven was door het plafond heen gedrongen en beneden in de brede gang voor de keukendeur terecht gekomen. Het was een grote ravage. Het water liep in stralen van het dak naar binnen. Het leek wel of het buiten goot. Achteraf bleek pas, dat het helemaal niet regende, maar dat het regenwater van de afgelopen weken, dat nog op het platte dak stond, naar binnen kwam.

Maar gelukkig zijn er ook deze keer geen mensen getroffen. Onze Lieve Heer is ons wel genadig geweest, want was het mortier maar 1 dm. meer naar rechts binnen gekomen, dan was deze door het plafond heen gekomen en beneden in de keuken ontploft. Dan hadden we zeker doden en gewonden gehad, want op het ogenblik van de ontploffing trokken onze oudjes juist de kelder in.

Hoewel dinsdag 21 november betrekkelijk rustig is, valt er toch nog een dode.

Klaas Schiltmans (1906-1944) werd op de dijk tussen Wamel en Dreumel getroffen door granaatvuur.

Op donderdag 23 november heeft Onze Lieve Heer ons een nieuw kruis gezonden. Gistermiddag ging zuster Fidelis naar bed omdat ze zich niet lekker voelde. In de loop van de avond ontwikkelde zich dit tot een vreselijke darmziekte. En er volgden steeds meer slachtoffers van deze verschrikkelijke ziekte.

's Middags werd er weer een oorlogsslachtoffer binnen gebracht. Een jongeman die in de oorlog heel wat gedaan heeft om ons aan de nodige levensmiddelen te helpen. Een granaatscherf doodde hem bijna onmiddellijk

Op vrijdag 25 november is er tegen de middag weer een schietpartij. Alles vliegt de kelder in. De zieken zijn hiervoor te ziek. Onze Lieve Heer moet ze maar beschermen.

Na afloop wordt er weer een slachtoffer binnen gebracht, moeder van drie kinderen: *Gertruda Salet – Kooijmans*. Ze werd door een granaatscherf getroffen, terwijl ze van de bakker kwam. Het tragische is dat deze vrouw 14 dagen geleden haar oudste zontje *Mathijs* verloor door een granaatscherf en 4 weken geleden de Duitsers haar huis hebben afgebrand waarbij ze alles verloor. Haar jongste kindje is pas net 3 maanden oud.

Gertruda Kooijmans (1915-1944).

Op maandag 27 november, rollen tegen 11 uur grote Amerikaanse vrachtwagens het dorp binnen en begint de gedwongen evacuatie van de NSB'ers, hoofdzakelijk vrouwen en meisjes, want de mannen zijn allemaal al weg. Verder vertrekken nog een paar familieleden vrijwillig en 'onze' paters; vertrekken voorgoed. Ze gaan naar het Missiehuis 'Sparrendaal' in Vught. Pater van den Eerenbeemt blijft achter totdat hij door een andere pater wordt afgelost, zodat er altijd een pater in het klooster is. Nu is het helaas gedaan met alle H. Missen in onze kapel.

De definitieve evacuatie is vastgesteld op maandagmorgen 28 november om 11 uur. Grote revolutie onder de zusters! Waarom nog evacueren? De zieken kunnen niet mee en er zijn hooguit nog een tiental gezonden. Pater van den Eerenbeemt wil ons dwingen. De zusters zijn rebels van woede en beroepen zich op mijnheer pastoor, die er maar op blijft hameren: "Niet weggaan!" Moeder is radeloos. Als de opwinding haar hoogtepunt heeft bereikt, komt er onverwacht uitkomst.

Huisarts *Jacobus van der Kleij* (1879 – 1948) schrijft de Engelse commandant en de burgemeester een brief, dat St. Barbara wegens "Besmettingsgevaar" niet ontruimd mag worden!! We zijn gelukkig de dans ontsprongen, we mogen bij elkaar blijven! Te Deum Laudamus!!

Op maandag 4 december druppelen de eerste geruchten binnen van de evacués ze zitten veilig in België. Goddank dat we niet met ze mee hoefden.

De bombardementen en beschietingen blijven doorgaan. Het klooster, de kerk en de huizen worden herhaaldelijk geraakt. Er vallen doden en gewonden.

Leo de Vree
(1912-1944)

Vrijdag 14 december zijn er weer zware beschietingen op het centrum van Dreumel. Vooral de kerk en het patronaat lopen veel schade op. Leo de Vree wordt in zijn ouderlijk huis, in de Wilhelminastraat, dodelijk getroffen,

Donderdag 25 januari treft een granaat een boom voor het huis van Gerrit Merkx, vader van vier kinderen, in de Molenstraat. Gerrit wordt door een granaatscherf gedood

Gerrit Merkx
(1871-1945)

Gerard Bleij
(1936-1945)

Woensdag 31 januari wordt de achtjarige Gerard Bleij, werd door een mitrailleurkogel dodelijk getroffen.

Zaterdag 10 februari wordt Berdina Udo gedood in de Oude Maasdijk door een granaatscherf.

Maandag 12 februari probeert Wimke van Leur een granaat te demonteren die hij heeft gevonden in de zandbak bij dokter van der Kleij. Het bleek een blindganger te zijn. Wimke overlijdt ter plaatse.

In 1946 vieren de zusters in vrijheid het 25-jarig jubileum.

4. Hoe de zusters uit Dreumel verdwenen

De zusters speelden een belangrijke rol in het verzorgen van onderwijs. Ze leverden leerkrachten aan de meisjesschool, en startten de kleuterschool en de naaischool/modevakschool (in de meisjesschool). In de jaren vijftig was er leerplicht tot 14 jaar. Niet iedereen ging na de lagere school naar het vervolgonderwijs. En daarom startten de zusters (1953) ook voortgezet lager onderwijs voor meisjes (zevende en achtste klas, vergelijkbaar met VGLO) o.l.v. zuster Constantia. En daarmee werd de naaischool overbodig.

Zuster Constantia (1911-1995).

In september 1954 gaat zuster Antonia, (1897 – 1977), die 24 jaar de naaischool leidde, terug naar het moederhuis in Valkenburg. Er komt geen plaatsvervangster en de naaischool wordt gesloten.

Uit de kroniek van de zusters: “De Dreumelse vrouwelijke jeugd zal voortaan elders de naaikunst moeten leren. De opheffing van de naaischool komt het mannenhuis ten goede. De naaischool wordt omgetoverd tot gemeenschappelijke slaapzaal. De oude mensen hoeven nu niet meer op de tweede verdieping onder het dak te kruipen. Nog een zeer praktische verandering komt er voor het mannenhuis: ze krijgen een eigen verwarming, zodat het er voortaan gezellig warm zal zijn.”

De ‘zevende en achtste klas’ werd overbodig (1968) omdat de huishoudschool deze rol overnam. Daarbij gingen steeds meer meisjes naar het vervolgonderwijs.

De zusters speelden ook een belangrijke rol in de zorg. Meteen vanaf hun komst werd in het kloostercomplex een gasthuis (voor vrouwen) en verpleegtehuis voor ouden van dagen (voor mannen, later het ‘oude mannenhuis’) gevestigd. In 1946 werd in Dreumel het wit-gele kruis opgericht. De zusters leverden wijkzusters. Maar dan worden, als zoveel West-Europese congregaties, ook de Franciscanessen van de H. Jozef geconfronteerd met een sterke terugloop van hun ledenaantal. De gemiddelde leeftijd van de zusters wordt steeds hoger en er komen geen nieuwe leden bij. Hierdoor moesten ze ook hun functies als leerkrachten op de kleuter- en de lagere school, in de bejaardenzorg en als wijkzuster opgeven.

De naaischool bereidde tot 1954 de meisjes voor op hun rol als moeder van vaak hele grote gezinnen. was een belangrijke opleiding voor meisjes. Er wordt na afloop van de cursussen een examen afgenomen. En dat is een serieuze

zaak. Dames van notabelen uit Dreumel maken deel uit van examencommissie en er is een examinator aanwezig van buiten Dreumel. En na afloop gaan de geslaagden op de foto, met de examencommissie en hun pastoor.

Vlnr. zittend: *Wilhelmina Mollenberg-van Mook (loc.); zuster Antonia; examinator uit Tiel; pastoor Karsmakers; mevr. Vermeulen-van Echteld; Mina Schonenberg-Diels.* Daarachter staand: *Mientje van Hoften; Stien van Alphen (Heerewaarden); Marie van Wichen; Mieke van Welie; Nellie van Wichen (Alphen); Bets van Welie; Net Vink; Marie van Dreumel; Bertha Jansen.* Achterste rij: *Corrie Vermeulen; Bertje Diels; Chrisje Pluim (Heerewaarden); Riet van Welie; Stien van Alphen (Heerewaarden); Tonia Ekelmans (Heerewaarden) en Gonnje Merkx.*

In 1920 was ook de financiële gelijkstelling tussen openbaar en bijzonder onderwijs een feit en in 1922 wordt in Dreumel de eerste RK meisjesschool geopend. Zuster Charitas was bij de opening de eerste religieuze leerkracht.

1927. 1. Gonda Vermeulen; 2. Marie Salet; 3. Tonnie v.d. Boom; 4. Tonnie v. Koolwijk; 5. Leen v. Ooijen; 6. Marie v. Ooijen; 7. Tonnie v. Ooijen; 8. An Lamers; 9. Anna de Vree; 10. Corrie Salet; 11. Anneke de Kleijn; 12. Marie Liefkens; 14. Leen Kuijpers; 15. Grada de Jong; 16. Henny v. Uden; 18. Nellie Kooijmans; 19. Jo Rutten; 20. Mien v. Eeuwijk; 21. Truus v. Eeuwijk; 22. 23. Riek Merckx; 24. Truus Lagarde; 25. Jet Lagarde; 26. Hendrika v. Uden; 27. Jo Kuijpers; 28. Cor v. Wichen; 29. Gonnje Vink; 30. Nellie Niekerk; 31. Hanna v. Baren; 32. Rien v.d. Berg; 34. Marie v. Gelder; 36. Mien Boumans; 37. Anna Lagarde; 38. Zuster Charitas; 39. Dora Vink; 40. Grada de Jong; 41. Annie v. Wezel; 42. Marij v. Wezel; 43. Dora Wegman; 44. Bertha de Jong; 45. Tillie Vink; 46. Doortje Bleij en 47. Lies v. Sommeren.

In 1922 wordt de bewaar-/kleuterschool geopend en dat is meteen o.l.v. zuster Antonia een succes. De voorloper van deze bewaarschool, zoals dat toen werd genoemd, was gevestigd in het Vincentiushuis (Rooijsestraat 62).

1932. Zuster Antonia met op de linker rij: Hend van den Boom/Johan de Kleijn, Kees van Erp/Jan van Erp, Hent van den Bosch/Koen van Sonsbeek en Hent van den Berg. Rechter rij: Anneke van Beers/Doortje van Beers, Marietje Driessen/ Jans Storij, Marietje Smulders/Mien Sas, Stien van Rhijn/Mien van Sonsbeek, Mien van Welie/Cor Reuser en Doortje Liefkens.

De kleuterschool was evenals de naaischool gevestigd in het Oudemannenhuis (thans 'Huize Tuinlust'), de voorloper van het bejaardenhuis. Opgericht voor mannen, omdat die minder goed voor zichzelf konden zorgen dan vrouwen.

*Zuster Hedwig
(1915 - 1993)*

Vele jaren later kwam er een nieuwe kleuterschool aan de Nieuwstraat, oorspronkelijk houtbouw, later werd hier een muur omgezet.

Bij de opening van de kleuterschool 't woelig hoekje in 1972 is zuster Hedwig hoofdleidster. Zij is de laatste zuster die werkzaam is op de kleuterschool in Dreumel.

*Zuster Paula
(1908 - 1981)*

Toen zuster Constantia met pensioen ging, werd de meisjesschool opgeheven en werden de beide lagere scholen van Dreumel samengevoegd tot RK Lagere Jongens- en Meisjesschool. Constantia was vanaf 1947 hoofd geweest van de lagere meisjesschool.

Zuster Constantie was samen met zuster Paula - die heel veel Dreumelse meisjes leerde schrijven, lezen en breien - jarenlang de enige (religieuze) leerkrachten op de lagere school in Dreumel.

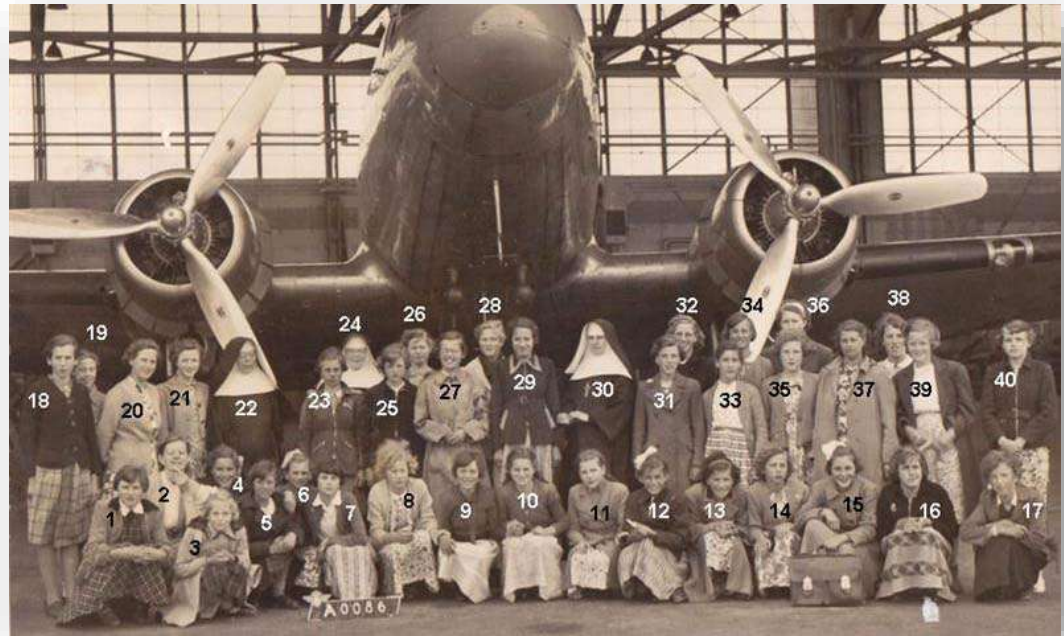
1972. Burgemeester Groffen (1922-1988), assisteert bij de onthulling.

De school speelde ook een belangrijke rol bij de katholieke opvoeding. Zo was het de rol van de zusters de kinderen voor te bereiden op de eerste communie, het vormsel en de plechtige communie. Bij de plechtige communie werd door de communicantjes zelf de (Latijnse) mis gezongen. Daar werd voor geoefend o.l.v. een zuster. De communicantjes werden bij het in- en uitgaan van de kerk begeleid door een viertal bruidjes, die zaten dan tijdens de mis aan de beide uiteinden van de banken.

1944 in de kloostertuin. 1 Ida van Emmerloot, 2 Nellie Lagarde, 3 Grada van Eijk, 4 Mientje van Oordt, 5 Fien van den Berg, 6 Betsie den Biezen, 7 Anneke Sas, 8 ?, 9 Antje van Hoften, 10 Dien Cruijssen, 11 Dien van Oort, 12 Lies Sas, 13 Zuster Fidelis, 14 Lies Sas, 15 Jo Verbruggen, 16 Nellie van Kruijsbergen, 17 Mien van Oorschot, 18 Corrie Auwens, 19 Riek van Hoften, 20 Marietje Lagarde, 21 Tonnie Hol.

De zusters waren meteen bij de start van de meisjesschool begonnen met het organiseren van een schoolreis voor de oudste leerlingen. De eerste keer naar het hun vertrouwde Valkenburg. Schiphol werd het favoriete doel van de schoolreisjes.

1952. 1 Jo van Oss, 2 Juf. Cor van Gelder, 3 Sjaan Diels, 4 An Hol, 5 Ella van Kruisbergen, 6 Ger Hol, 7 Thera Kooijmans, 8 Jo Luijpen, 9 An Hol, 10 Riet van Rooij, 11 Truus Verbruggen, 12 Cor de Groot, 13 Bep Lemmers, 14 The van Wezel, 15 Cisca van Zon, 16 Mien van Venrooij, 17 Jo de Kleijn, 18 Nel de Wildt, 19 Marian de Leeuw, 20 Juf. Door Diels, 21 Cor Reijers, 22 Zuster Constantia, 23 Dien Boumans, 24 Zuster Paula, 25 Anneke van Kruijsbergen, 26 Agnes Janssen, 27 Annie Nijtmans, 28 Willy van de Werdt, 29 Joke van Zon, 30 Zuster Amata, 31 Marietje de Lang, 32 Annie Lagarde, 33 Riek Sas, 34 Jo Luijpen, 35 Gerlag, 36 Annie de Jong, 37 Juffr. Van Lubeek, 38 Mien van Soerland, 39?, 40 Lenie Diels.

Voor de zevend en achtste klas waren lokalen ingericht op de zolder van de meisjesschool. Hier oefenden de leerlingen die niet naar het vervolgonderwijs gingen de kerntaken van een huisvrouw.

Zuster Constantia aan het werk met haar leerlingen.

Meisjes die gingen "doorleren" kregen in de zesde klas twee keer in de week bijles. Dit omdat het onderwijs van de lagere school niet aansloot op het vervolgonderwijs (ULO/MULO/MMS/HBS). Op het programma stond rekenen en taal Nederlands (ontleden) en Frans.

1958. De bijlesgroep op schoolreis naar Den Haag. Op het programma stonden Panorama Mesdag en de zee. Vlnr. Voor Wilma van Oss, Ria van Zon, Dinie Sas. Daarachter Mien van Deursen, Riet van Wijk, Mien van Someren en Mien Nijtmans.

Zuster Canisia
(1901-1984)

In 1946 werd in Dreumel het wit-gele kruis opgericht. De zusters leverden wijkzusters.

Het is een moeizame start. Veel leden betalen niet, laten zich uitschrijven en als ze hulp nodig hebben worden ze weer lid.

Zuster Canisia is wijkverpleegster van 1947-1954. Zij wordt opgevolgd door zuster Felix (1905-1992). Zij neemt in 1966 afscheid na ruim 12 jaar als wijkzuster te hebben gewerkt. Zij is de laatste zuster die in deze functie werkzaam is.

Zuster Felix
(1905-1992)

In 1973 moeten de zusters de verzorging van de bejaarden ook uit handen geven. De verzorging van de verpleging wordt toevertrouwd aan de Broeders van het H. Kruis. Na 5 jaar gaat het klooster over in particulieren handen.

Nadat de zusters 'Huize St. Barbara' hebben overgedragen aan de Broeders van het H. Kruis, verhuizen zij naar Nieuw Pollestein. Dit was de woning die hun weldoenster wijlen mevrouw van Deursen voor zichzelf had laten bouwen, toen zij haar monumentale boerderij in 1920 beschikbaar stelde aan de zusters.

De laatste zusters die in Dreumel woonden, hielden zich vooral bezig met zorgverlening in de kerk en pastorie.

1976. Burgemeester Groffen biedt de gouden Erepennen aan voor het vele goeds dat de zusters 50 jaar lang in Dreumel hebben gedaan. Provinciale overste, zuster Servatina (1923-2002), neemt hem namens alle zusters in ontvangst in aanwezigheid van pastoor van Gulick (1917-1981).

In 1992 zijn de zusters voorgoed uit Dreumel verdwenen, na ruim 70 jaar daar te hebben gewerkt, gewoond en gebeden. Zij gingen terug naar hun moederhuis in Valkenburg, waar ze bij hun medezusters en de oprichtster van de orde, Alphonsa Kuborn, zijn begraven.

